

CULTURA „VATINA“ ÎN AȘEZAREA DE EPOCĂ A BRONZULUI DE LA CORNEȘTI JUDEȚUL TIMIȘ

de

ORTANSA RADU

Satul Cornești-Jadani, este situat în județul Timiș, la 2 km. est de șoseaua Timișoara—Arad, în vecinătatea comunelor Murani și Carani.

În anul 1969, locuitorii satului au săpat canale pentru irigarea culturilor pe toată coama dealului Cornet, trecînd în unele locuri prin așezarea de epocă a bronzului, ieșînd la iveală vase, unelte de piatră și os, fusaiole, pe care le-au donat Muzeului Banatului din Timișoara.

În vara anului 1970, s-a efectuat un sondaj — pentru verificarea afirmațiilor localnicilor și pentru a scoate material, întrucît această cultură era prezentată în muzeu cu material din R.S.F. Iugoslavia, din așezarea epomină de la Vatina.

Subliniez faptul că această cultură este foarte puțin cunoscută și studiată în arheologia românească și că prezintă importanță deosebită, deoarece în perioada de sfîrșit a epocii bronzului se pare să fi avut o mare putere de expansiune spre răsărit și nu trebuie uitat nici aportul pe care l-a adus la formarea noilor culturi ale hallstatt-ului timpuriu.

Lăsăm la o parte multiplele așezări de tip Vatina din R.S.F. Iugoslavia și Ungaria și urmărim prezența ei pe teritoriul Banatului și sudul Transilvaniei, unde s-ar părea că apare într-o perioadă anterioară aceleia din statele vecine. Faptul care ne determină să ajungem la această afirmație se datorește celor două nivele „Vatina“ descoperite la Cornești, peste stratul neolitic de cultură Tisa II, precum și diferenței calitative și chiar de formă între ceramica din Banatul românesc și cea din Iugoslavia.

Din observațiile evoluției unei culturi, s-ar părea că la începuturile formării ei este superioară fazei din perioada de migrație. În cazul nostru, ceramica de la Cornești este mult mai frumoasă, calitativ superioară, plină de eleganță, față de cea iugoslavă.

Pînă acum această cultură era cunoscută doar pe teritoriul României și documentarea istorică se baza pe observațiile vechi. După descoperirea ceramicii de la Jebel—Voiteni precum și după descoperirea aceleași culturi la Cornești, urmată de două sondaje în 1970—1971, observațiile asupra felului de viață a purtătorilor ei, caracteristicile și aria de răspîndire, apar clar, schițînd dăinuirea ei pe o perioadă lungă în Banat, înregistrînd legăturile cu celelalte culturi ale epocii bronzului precum și aportul la formarea culturilor hallstattiene.

Subliniez faptul că, de la început m-a dezamăgit lipsa unor dovezi de locuire temeinică. La apreciable cantitate de cioburi din vase, m-am așteptat să dezvelsc platforme serioase de chirpic. Nivelul de locuire însă,

este marcat printr-un strat gros și continuu de cenușă fină cu mici fragmente de lut ars și câteva vetre păstrate parțial.

Menționez de asemenea faptul că, pe suprafața dezvelită în ambii ani nu am găsit nici o reprezentare antropo sau zoomorfă.

De evidențiat însă în mod deosebit, este vatra descoperită la cca. 80 cm adâncime, pe care au fost clădite 23 vase, majoritatea întregi, din pastă fină și care poate fi atribuită fără rezervă, unei practici religioase, servind desigur ca și cea de la Susani, ca vatră de cfrandă.

Ca tehnică, ceramica culturii Vatina — aspectul Cornești — prezintă două categorii : o specie grosolană, cu consistență de piatră, folosind ca degresant mult nisip și chiar pietriș fin — și o a doua specie, foarte fină, cu slip în exterior, arsă pină la roșu-gălbui, cu pete de culoare neagră, altele arse pină la negru.

Din punct de vedere al formei, repertoriul lor este foarte variat și de o eleganță deosebită.

1. Predominante sînt „Amforetele“ (fig. 1) cu picior, corp bombat sau bitronconic, în mod obișnuit împărțit în două sau patru registre, delimitate prin : proeminențe combinate cu nervuri verticale sau caneluni fine. Interiorul registrelor este decorat prin motive incizate în zig-zag sau prin ghirlande din caneluri. Gîtul tronconic se termină printr-o gură largă, din marginea căreia sînt trase două toarte „Lunatae“, prinse la baza lui. Și gîtul este variat ornamentat, incizia și canelura îmbinîndu-se în mod armonios.

2. O altă formă care rivalizează ca frecvență cu amforeta, este „ulciorașul“ (fig. 2) cu picior inelar sau cu umbo pentru stabilitate, avînd corpul pîntecos sau sferic, gît larg, cu marginea gurii evazată puternic, buza răsfrîntă. Din marginea buzei este trasă o singură toartă tot „Lunată“, iar opus toartei, este tras din buză un elegant lob unghiular.

Decorul este executat în aceeași tehnică cu cel al amforetelor. Unele nu au picior ci umbo, executat prin apăsarea globului de lut moale, pentru a deveni stabil, altele sînt globulare, lipsite de stabilitate și fără decor, marcînd legătura directă cu grupul cultural Periam—Pecica.

Menționez de asemenea că proeminențele mari, conice de pe corp, înconjurate în unele cazuri de canaluri, fac legătura netă cu grupul cultural Otomani, cu care într-o anumită perioadă, cultura Vatina pare să fi avut interferențe în partea de N a Mureșului. Vase de tip Vatina s-au găsit la Alba-Iulia și sînt și în muzeul din Cluj ; asupra provenienței unora însă sînt semne de întrebare.

3. Strecurătoarea în formă de cană cu sită globulară mărunț perforată, avînd marginea gurii largă și răsfrîntă energic în interior, toartă lunată, face legătura cu cele descoperite în așezarea epomină de la Vatina.

4. Vasul confectionat din două calote demarcate printr-un prag ornamental avînd dimensiune mică în muzeul arădan și dublă la Cornești, este denumit de unii arheologi „lampă“, — fiind după părerea lor — folosit la iluminat. Această formă, își găsește numeroase analogii în cadrul culturii.

5. Frecvent este și „castronul“ tronconic de formă foarte elegantă, cu buza scurt lobată la intervale egale și a cărui toartă lunată, constituie centrul motivului decorativ.

Lobul, încercare timidă în epoca bronzului, va da naștere lobilor solari, legați de credințele urano-solare ale hallstattului timpuriu, întâlnite în Banat la Bobda — în cimitirul de incinerare — și la Pădurea Verde — Timișoara.

Fig. 1.

În categoria uneltelor de lut descoperite la Cornești, intră — fusaiolele de formă plană sau bitronconică, precum și greutatea piramidale, folosite ca și în neolitic la țesut, la vatră sau la sprijinirea paielor pe casă.

Dintre uneletele de os sau corn, în afara împungătoarelor, a planta-toarelor sau a tradiționalei săpăligi, s-a găsit o *unealtă casnică*, confecționată din ramificația unui corn de cerb, cu perforații dreptunghiulare — executate cu multă precizie — la ambele capete, cu urme puternice de utilizare pe fața interioară.

Sînt prezente și *unelte din piatră* — jumătăți de topoare și ciocane rupte pe canalul de înmănușare, lame de silex cu o margine — fierăstrău — nuclee, percutoare de mărimi variate, alături de rîșnițe întregi și fragmentare.

Nu le era străină nici prelucrarea metalului — prezența toporului plat de cupru, precum și a unui ac fragmentar, fac dovada legăturilor cu culturile Coțofeni și Bodrog Keresztur.

Desigur că multă vreme cultura Vatina a conviețuit cu cultura Periam—Pecica — momentul desprinderii de aceasta se poate că e prezentat chiar în așezările de la Cornești și Jebel, unde ulcioarele cu lob, amforetele cu picior și toarte lunatae, fructiera cu piciorul gol și ferestruit constituie notele specifice ale culturii Vatina.

Subliniez că, studierea apariției și dezvoltării culturii Vatina pe teritoriul Banatului va aduce un aport prețios la îmbogățirea cunoștințelor

în legătură cu felul de viață material și spiritual al purtătorilor ei, va completa știința arheologiei românești cu încă o cultură temeinic atestată pe teritoriul patriei noastre.

DIE VATINA—KULTUR DER BRONZE-ZEIT AUS DER NIEDER- LASSUNG VON CORNEȘTI TIMIȘ.

(ZUSAMMENFASSUNG)

In der Arbeit „Die Vatina—Kultur“ beschreibt die Autorin einige, für die materielle und geistige Lebensweise der gegebenen Epoche (Bronze-Zeitalter) kennzeichnende archäologische Funde, die aus der Niederlassung von Cornești — Kreis Timiș stammen.

Es werden folgende Funde beschrieben : Amphoretten, ein Töpfchen, ein kannenförmiger Seiherr mit kugelförmigem dicht gelöchertem Sieb, ein Gefäß aus zwei Kugelhälften bestehend, die voneinander mit Hilfe eines verzierten Vorsprungs getrennt sind, eine „Schüssel“, ein aus Hirschgeweih hergestelltes häusliches Gerät, Werkzeuge aus Stein (Axtstücke, Hammerreste), Kieselsteinklingen, sowie ganze und fragmentäre Mühlen.